

MIVÉ LESZ A TEKINTET?

*Egy neuro-pszichoszensoros kórképben szenvedő kislány terápiaja,
dr. Pikler Emmi gondolatai nyomán*

Myrtha-Hebe Chokler

Bevezetés

Többszörösen sérült gyerekek pszichomotoros terápiás gyakorlatát hosszú éveken át egy olyan elromlott gépezetet megjavítani akaró, ortopédiai és re-educatív szándék befolyásolta, amelyet a veleszületett elváltozások látványa vált ki. Ez kitörölhetetlen nyomokat hagy a páciensben, a teljesség hiányának fantáziáit szabadítja fel, azt, hogy az idegrendszeri sérülés okozta hiba, hiányosság, a „kérlelhetetlen és megmásíthatatlan sors” nem helyreállítható.

Az ilyen megközelítés megváltoztatásának szándékával kb. tizenöt éve próbálok megérteni a sérült és stigmatizált test mélydinamikáját, azt a dinamikát, amely a családnak és a környezetnek folytonosan eszébe juttatja, hogy milyen nem lehetett és nem is lesz soha.

Hogyan segítsünk megváltoztatni egy apránként kiépült családi életfelfogást, ahol a függés, a jövőtől való rettegés, az identifikációs nehézségek, az ellenségesség, a bűntudat, a kapcsolatok sztereotipizálódása és megmerevedése a jellemző?

Dr. Pikler Emmi felfedezései a poszturális fejlődéssel és az autonóm mozgással kapcsolatban magukba foglalják azt is, hogy ezek a tényezők a gyermek viselkedésének minden aspektusára kihatnak, például a felnőttekkel való kapcsolatrendszerére is. Az ő klinikai és intézményi gyakorlatából merített pszichológiai és pedagógiai tapasztalatai vezettek el ahhoz, hogy különféle, a pszichoanalízisben, a fejlődéslélektanban, a pszichomotoros tevékenység tanulmányozásában alkalmazott episztemológiák mentén felépülő terápiás stratégiákat javasoljak és dolgozzak ki, olyan taktikákat és

technikákat hozzak létre, amelyek – bár azelőtt számomra is egymást kölcsönösen kizárónak tűntek – e gondolatok fényében konvergensekké váltak.

Anna

Első találkozás, március

A három és fél éves Anna anyai nagymama karjaiban érkezik. Ami az anyját illeti, ő egy nagy táskát hoz, az apa pedig a slusszkulcsot pörgetve jön be.

Anna görcsösen összehúzza magát, amikor az üdvözlésükre sietek, kerülő tekintetemet, fejét a nagymama vállába fúrja, és erősen kapaszkodik a hájába. Anyja nyugtalanul próbálja lefejtetni róla a gyermek kezét és elragadni tőle, a „de ostoba, mindig ilyen” szavak kíséretében. Anna még erősebben kapaszkodik.

Látom, hogy a jobb lábán és lábfejen ortopéd készülék van. Az apa, miközben leül, hátracsúztatja a széket, szórakozottan körbenéz, a kulcsokkal játszik. A nagyon fiatalos külsejű, feszült, ideges anya a táskában kotorászik jelentések, dossziék, értékelések, elektroencefalogramok után kutatva. Mintha abban lenne megírva Anna sorsa. Kapkodva, kimerítő részletességgel mesél terhességéről, a koraszülésről, a váratlan helyzet okozta nehézségekről, intenzív terápiáról, az inkubátorban töltött két hónapról, ismétlődő görcsös rángásokról, mikrokefáliáról, az orvosi kezelésről... Az egyik orvostól a másikhoz való járkálásról, a különféle diagnózisokról, az agybenu-lástól és epilepsiától az autizmusig, teljes siketségtől a súlyos gyengeelmé-jűségig. A mese egyetlen heves, érzelmentes szózuhatag, bár az izgalom a szavak ritmusába beszűrődik.

A nagymama közben Annát szembefordítja magával, az ölébe ülteti. Ját-szani próbál vele, grimaszol, a tekintetét próbálná elkapni, különféle han-gokat kiadva, csöndesen dűnnyög neki. Anna koordinálatlan mozdulatok-kal tekereg az ölében, többször hirtelen hátrafeszíti a törzsét, nagymama a hóna alatt fogja, a gyerek karjai mintha kifícamodtak volna, merev jobb karja magasan hátrahajlik, keze ökölbe szorítva. Nem sikerül az arcát meg-pillantanom, mert feje ide-oda imbolyog. Az anya, anélkül hogy ránézne, tovább tálalja az egymást követő kezelések sorát, a táplálásával kapcsolatos folytonos nehézségeket, hirtelen feltörő sírását, a rákényszerített kineziológiai gyakorlatok és munkaterápia alkalmával kifejtett ellenállását, dühkitöréseit. Közben a kislány megpróbál lecsúszni a padlóra. Az anya és

a nagymama igyekeznék megakadályozni. Végül a nagymama talpra állítja, és a lábának támasztva tartja. Anna alsó végtagjait hajlítgatva, majd ismét kiegyenesítve próbál elszabadulni: ahogy karjánál fogják, törzse, nyaka és karjai erőteljesen, de összerendezetlenül mozognak. Nyilvánvaló, hogy nem képes sem megállni, sem magát megtartani. Rámutatok a szőnyegre, bizalmatlanul néznek rám, de végül ráültenek, és a ruha kantárjánál fogva tartják. Anna görcsösen hátradől. Egy-két játékot a közelébe teszek. Anna összerándul és nyöszörögve ismét hátraesik. „Nem játszik semmivel sem. Nem vonzzák a játékok” – figyelmeztetnek.

Leülök a földre, néhány méterre az oldalán összegörnyedten fekvő Anától. Nem látszik rajta, hogy észrevett volna. Nehézkesen, a hátán kezd csúszkálni. A feszült anya „úgy tudja”, hogy ilyenkor nem kell beavatkoznia. Éppen csak megpróbálok közeledni a kislányhoz, Anna összerándul, riadtságában kővé dermed. Távolabb megyek, és pillanatokon belül újrakezdi a rugózó-nyújtózó játékot. Amikor ismét közeledem hozzá, Anna pityeregni kezd, és elutasító testhelyzetet vesz fel. Visszaülök a karosszékbe, ettől megnyugszik.

A hátán csúszva, lassan közlekedik. Ahogy forog, egyszer csak közelebb kerül hozzám. Úgy tűnt, hogy az egyik játék felé fordul, bár nem néz rá. Közelebb teszem hozzá. Nem veszi el, sőt elhúzódik, a határokat és a távolságot nagyon jól kijelölve. Még egy keveset beszélgetek a családdal. Végül Anna szinte karjánál lógva hagyja el a szobát, mikor a nagymama, mielőtt a karjába vette, mutatta, hogy hogyan „tanították jární”. Az apa egész idő alatt csöndben volt, és a kulcsaival játszott. A végén kérdezem, hogy akar-e valamit hozzáfűzni az elmondottakhoz. „Ők tudják”, mondja, a nőkre utalva.

Megdöbbsentett Anna kificamodott teste, erőteljes, teljes testére kiterjedő rángásai, merev testtel való elvágódásai, szétszóródó tagjai, görcsössége, ahogy hipertónusával, mint valami másodlagosan kialakított bőrréteggel, archaikus, cseppfolyós szorongással védekezne. Ugyanilyen benyomásom volt riadtságáról és az idegenek közeledésére adott elutasító magatartásáról, valamint arról, hogy milyen elszántan kapaszkodott nagyanyja hajába és ruházatába. A pánikszerű arckifejezéssel kísért visszatérő Moro-reflex nemcsak agykárosodásról árulkodott, hanem alapvetően gyakori és hirtelen egyensúlyvesztés érzéséről és ennek következtében esésélményeiről is. Megütöközést keltett bennem a családnak az a túlzott elvárása, hogy függőleges helyzetben legyen, ami „látszólag emberibb”, annak ellenére, hogy ez a testhelyzet nagyon sérülékennyé, instabillá és abszolút kiszolgáltatottá tette. Hatással volt rám ugyanakkor a kislány csillogó, bár kontaktust kerü-

lő szeme, az, hogy ilyen élénken és spontán módon tudott a hátán csúszkálni, és a lábát használva lökni magát a padlón, az a tónusos erőfeszítés, amivel testét ismét egységessé tette, tagjait egymáshoz, öklét a szájához közelítette, és aktív ellenállást mutatott minden beavatkozásgyanus esetben.

Nagyra értékelttem a nagymamával való szoros és szeretetteljes kapcsolatát, észleltem az apa távolságát, akit kirekesztettek, és aki önmagát a szállító-kísérő szerepre korlátozva mindenfajta kapcsolati lehetőséget a nőnek engedett át, és aki az autókulccsal való játszadozása mögé rejtette el keseredését és tehetetlenségét. Anna az ő számára szinte idegen volt.

Második találkozás, egy héttel később

Azt javasoltam, találkozzunk náluk. Kellemes lakás, bútorokkal és dísz tárgyakkal talán kissé túlzásfolt. Agyondíszített. Anna a napot két helyiségben tölti: a hálószobában, amelyet nyolc éves bátyjával oszt meg, ahol széles rácsos ágya van, tele rongybabákkal (de a szoba elsősorban a fiúgyermek iskolai és játékos szükségleteinek kielégítésére szolgál). A másik a konyha előtere, ahol sok időt tölt el magas etetőszékében. Az anya fogad, meglehetősen nyugtalan. Anna a székben ül, oldalra csúsztatva, kilógatott lábával rugdos. A szék szélén több tárgy csüng. Ha valaki valamelyiket a kis asztal felületre rakja, Anna bal keze heves mozdulatával lesöpri. Nem mutatja, hogy észrevette volna jöttömet. Jobb kezét szopja, és egy fénycsóvát szemlél. Amikor az anyja közelít hozzá, villámgyorsan megragadja a haját vagy a ruháját. Az anya szemrehányó mozdulattal szabadul meg tőle. Anna nem néz rá. Nehéz elkapni a pillantását. Néha játékosan hangokat hallat, mindig ugyanazokat. Bőségesen nyáladzik. Nem tud elég stabilan ülni. Az anya megigazítja a székben, és tárgyakat nyújtogat neki kitartóan. Anna hirtelen hátraveti magát, minden tárgyat elutasít.

Uzsonnaidő van. Az anya karjába veszi a gyereket, akár egy csecsemőt, és próbálja üvegből cumiztatni. Hasztalan erőlködés. Anna elutasítja. Az anya tovább erőlteti, miközben egész idő alatt hozzám beszél, az evés körüli csatározásokról. Anna nyel, köhög, köpköd. Az anya visszateszi az etetőszékbe, és egy tejbe mártott kekszet akar adni neki. Húsz perc alatt sikerül a torkán leteszkolnia három kiskanálnyi ételt, miközben játékokkal, grimaszokkal próbálja a figyelmét elvonni, fenyegeti, vagy olyan tárgyakat próbál mutogatni neki, amelyekről azt gondolja, hogy vonzódik hozzájuk. Az egész idő alatt van néhány perc, amikor Anna intenzív kontaktusba kerül anyjával, néha egymásra mosolyognak, Anna hadonászik, de nem eszik.

Megfigyelem, ahogy erőlteti, ahogy tanítgatja: „Nézd csak a kanalat, a kanalat, látod? Nézz ide, ka-nál.” „Papa, nézd, papa.” Anna minden ok nélkül sírva fakad, könnyek nélkül sir, éles hangon visít. Hirtelen elhallgat.

A szobájában látom, ahogy gurulni próbál, amikor kérésemre leteszik a földre. Fekvő helyzetét egész ügyesen változtatgatja, de csak azért, hogy valami vagy valaki elől meneküljön. Spontán testtartása az oldalfekvés, gyakran öklét is a szájába dugja, tekintete gyakran semmibe révedő, majdnem magzati pozícióban van. A bátyja úgy játszik vele, akár egy babával, fölveszi, szorongatja, rázogatja, majd leteszi. Ő meg hagyja magát. Nyugtalansággal teli a légkör, ahogy Annával foglalatосkodnak, ahogy erőltetik, ahogy ide-oda tesz, akár egy tárgyat, teste mindig útban van. Vannak viszont olyan percek is, amikor teljesen magára marad, elszigetelten. Kevés kényelmes tér áll rendelkezésére. Vajon hol van a helye a családban? A vele való kapcsolat feszültségekkel, frusztrációval terhes, félnek az újabb rángógörccstől. Hol reményvesztettek és ellenségesek, hol a csodás felgyógyulásban bíznak.

Nyilvánvaló, hogy Anna komoly agykárosodásból eredő jelentős pszichomotoros zavarban szenved, ami spasztikus hemiparézisában nyilvánul meg. Korlátozott, spontán aktivitása kb. a 7–8 hónapos csecsemőének megfelelő, rendellenes tagjainak hipertóniája fokozottabb testének jobb oldali felén. Olyan primitív reflexek fennmaradása jellemzi, mint a szopás és a Moro-féle átkaroló reflex. Törzsének kontrollja bizonytalan, hirtelen, merev, zilált reakciói vannak, általánosan disztóniás, ajkai hipotóniásak, ökölbe szorított kezét szopja.

Helyváltoztatása gyér, a hátán csúszva közlekedik, két lábával lökődik magát. Akaratlagos tenziója korlátozott, kezének, főleg jobb tenyerének kinyújtása nagyon nehézkes és koordinálatlan. Személyekkel és tárgyakkal a kapcsolatot elutasítja, kivéve, hogy a hozzá közeledőnek a hajába vagy ruházatába kapaszkodik. Néha riadtan viselkedik, máskor szinte mozdulatlan-ságba merevedve kikapcsolja magát, általános görcsösség jellemzi, hirtelen, látszólag indokolatlan tónusos poszturális reakciókkal. Hangkészlete monoton és nagyon szórványos. Néha futó, erős kötődést mutató, alkalmanként provokatív mosoly jelenik meg arcán, különösen ha a nagymamával van.

Tehtete különös, menekülő, általában repdeső, mindig oldalt fekvő néz, így nehéz megállapítani, hogy hová néz, illetve, hogy amit lát, mennyire kelti fel az érdeklődését.

A rendelőben. Első időszak (április)

Arra gondoltam, hogy mindenképpen meleg, nyugodt és biztonságos tartózkodási helyet kell teremteni a számára, hogy szabadon megnyílhasson a kapcsolatokra, a másokkal való kommunikációra, valamint arra, hogy a saját testét, terét, birtokba vehesse. Általában a nagymama hozza, aki nagy várakozással vesz részt a foglalkozásokon.

Pikler Emmire alapozva abból indultam ki, hogy maximálisan tiszteletben fogom tartani spontán és akaratlagos tevékenységét, hogy elfogadom az általa választott testhelyzetet, a magam részéről készségesen és érzelmileg empatikusan alkalmazkodom hozzá. Annak ellenére, hogy tudom, hogy süket, a hangomat hallatva beszélni fogok hozzá, hogy szavaimmal hangzó környezetbe burkoljam, akkor is, ha a hangok csak rezgés formájában juthatnak el hozzá. Annának különben volt hallókészüléke.

Az első alkalmakkor egy szőnyeggel borított, de bútorok nélküli helyiségben voltunk, ahol a falon volt egy tükör és több felfújható színes tárgy, némelyik átlátszó. Anna szinte az egész időt fekvé tölti, tekintete határozatlan, mozdulatlan, néha-néha rúgkapál, vagy hanyatt fekszik, aztán oldalt, jobb ökle mindig a szájában. Pillanatokra hirtelen egész teste görcsbe merevedik, sír, aztán ugyanolyan hirtelen, ahogy rákezdet, abbahagyja.

Én is gyakran hozzá hasonló testhelyzetben vagyok. Jelenlétemet mint ha nem venné észre, de alig közeledem, máris masszív hipertónikus reakciókkal és tagjainak megfeszítésével tiltakozik. Amikor néha lassan közeledem felé, anélkül, hogy rám nézne, észleli jelenlétemet, a hajamba vagy a ruhámba kapaszkodik, vagy az ujjaimat ragadja meg, és erősen húzza maga felé, hogy a szájába vegye. Egyszerűen egy megragadható tárgy vagyok számára. Ha ilyenkor halvány kísérletet teszek arra, hogy kontaktusba kerüljek vele, anélkül, hogy elengedne, megráz, erőteljesen és nyugtalanul elutasít. Ugyanakkor egyszer-egyszer, futólag, összeakad a tekintetünk.

Annát nem érdekli a többi tárgy, és általában minden kezdeményezésemet elutasítja. A foglalkozás alatt elmondom a nagymamának, hogy hogyan fejezi ki Anna, amit érez, mire vágyik, nyugalomra-e vagy éppen mozgásra, hogy nem jó neki, ha elárasztják törődésükkel, sem pedig, ha túl sokat várnak tőle. Azt is elmondom: szüksége van arra, hogy valamit megragadjon, és ez fontos számára; hogy lehet vele testi dialógust folytatni, és ha úgy érzi, megértéssel vannak iránta, akkor létrejöhet egy kommunikációs légkör, még ha az nem is elég stabil.

Második szakasz (május)

Három hét elteltével kezd aktívabb lenni. A hátán csúszva közlekedik. Úgy tűnik, jobban kötődik hozzám, mindig oldalvást nézve keres a szemével, néha mosolyog.

Ha a közelében vagyok, próbál megragadni, engem vagy a ruhámat, de nem hagyja, hogy felvegyem vagy megérintsem. Eltaszigál a faltól, úgy, hogy a hátam és a fal között még elférjen, oda fészkel be magát, a hajamat ráncigálja. Furcsa, tekervényes testhelyzetekben befurakszik a lábaim, a karjaim közé, a testem formálta üregeket keresi, vagy olyanokat, amelyek a testem és más tárgyak között keletkeznek. Ott pihen meg néhány pillanatra. Úgy tűnik, nagy élvezetet talál ebben a tekergőző, nyújtózó, bemászó-kimászó felfedező játékban, a bőrkontaktusban, mintha valami meleg, rugalmas, alakítható burok volna. Aztán becsúztatja a lábát a nyakam alá, ha a földön fekszem, vagy átmászik rajtam, hol hason, hol a hátán kúszva, mintha csak a padló egyenetlensége volnék. Elég gyorsan közlekedik, és menekül, ha megpróbálom karjaimmal vagy a testemmel körülvenni. Többnyire ökölbe szorított kezével a hajamat markolja, ráncigálja, csak akkor nyitja ki az öklét, amikor négykézláb kezd mászni, és a kezére támaszkodik.

Égész idő alatt, ami körülbelül egy hónap volt, nem mutatott érdeklődést a vonzó, nagyméretű, felfújható tárgyak, az átlátszó vagy opálszínű karikák és gurigák, illetve párnák iránt. Kezdetben elmozdította őket, odébb lökte, rugdosta, eldobta vagy erősen és dühösen odébb penderítette, kikerülte őket, vagy messzire hajította, hogy ne legyenek útjában, vagy átgázolt rajtuk, mintha észre se venné őket vagy leküzdendő akadályok lennének.

Most már sokszor előfordul, hogy a tekintetünk, ha futólag is, de találkozik. Általában a szemével nem néz az arcomba, hanem a bal kezével kutakodik rajta, próbál a hajamba kapaszkodni.

Mivel a nagymama otthon elmondja, hogy miről beszélgetünk, végül az anyának is szüksége lehet rá, hogy részt vegyen a foglalkozásokon, ha az elfoglaltsága engedi.

Kérdősködik, kéri, hogy magyarázzam el, mi az értelme ennek a stratégiának. Próbálom felfedeztetni vele Anna személyét, viselkedésének változásait és azt, hogy milyen élvezettel játssza, hogy mögém vagy a helyiség zugaiba bújjik. Az anya is rászorul, hogy biztonságban érezze magát.

Harmadik szakasz (augusztus)

Megfigyelem, hogy Anna a padlón a háton vagy oldalt fekvő testhelyeztet fenntartja, azonban egyre élénkebben és hatékonyabban változtatja helyét: háton, hason csúszva, néha gurul, elvéve mászik. Felhívom rá az anyát és a nagymama figyelmét. Ők azt látják, hogy kevesebb az inaktív, kikapcsolt állapot, bár időnként a kislány még ebbe menekül. Eddig azt gondolták, hogy ilyenkor ki kell őt ragadni ebből a helyzetből. Megnyugtatom őket, hogy ma már más ennek a tartalma, mint azelőtt.

Lassacskán felkeltik érdeklődését a felfújható, könnyű, csillogó, színes tárgyak. Különösen egy átlátszó karika vonzza, melyben műanyag golyók vannak: amint megérinti a karikát, a golyók mozogni kezdenek. Hátán fekve, több percen át fogdossa bal kezével, figyelmesen nézi a mozgó golyókat, miközben jobb karját a válla magasságában behajlítva tartja, és az öklét szopja. Rövidesen kinyitja az öklét és elkezd használni, manipulálja a karikát, a kezével a szájához viszi, szopja. Ez a kitartó figyelem és felfedező szándék számomra egy aktív, magát megszervező énről szól.

Több karikát, labdát, gurigát teszek ki. Közel megy hozzájuk, figyelmesen nézegeti őket, mindkét kezével elvesz egyet-egyet, aztán leejti. Kedvenc játéka továbbra is az, hogy a hátam mögé kúszik, belekapaszkodik a hajamba és megráz, akár a többi felfújható tárgyat. Ilyenkor általában nevet. Alagutakat építék keskeny párnákból, amelyeken át kell másznia, ha el akar érni. Üldözési jelenet kezdődik, én az átlátszó felfújható tárgyak mögé bújok, bujkálok előle, ő meg próbál utolérni, a hajamba kapaszkodni, a hátamra felmászni, az örömtől és izgalomtól visong, kacag. Ekkor testem az övének meghosszabbítása, arra használja, hogy vitesse magát és segítségével különféle tárgyakat elérjen. Taszigál, vonszol, kezemet vezeti oda, ahová ő akarja. Rugdalja a beépített szekrény ajtaját, ahol a játékokat tartom, és ahol egyébként vannak üregek is, ahová bemászik, elbújik, és a helyiségben szét-szórja mindazt, amit benne talál. Ha korlátozni próbálok vagy ellenállok, vagy nem értem meg elég gyorsan a gesztusait, gyakran megesik, hogy dühösen sírva fakad. Ebben az időszakban minden találkozásunk így kezdődik: lökdös, húz-von, rugdal, próbál a hátamra felmászni. Birtokba vesz, és eszközként használ. Sok időt töltünk így együtt a tükör előtt, ebben a helyzetben. Érdeklődve nézi magát és engem. Nem tudom, mennyire ismer meg, de mindig beszélek hozzá.

Nehezen markol, nagyon durván, nyilván a flexorok tónusossága megmaradt, ellenkező oldali tonikus irradációval, és mindezt le kell küzdenie

a kétkezességhez. Ha egy kisméretű tárgyat felvesz, kezében a hajlító izmok tónusa fokozódik. Ugy néz ki, mintha a tárgy hozzáragadt volna, mintha kezének akaratlagos kinyújtása ismeretlen lenne a számára, úgy mozgatja a tárgyat, mint aki le akarja magáról rázni.

Segítséget kérően néz rám. Néha újabb tárgyat vesz fel, anélkül hogy az előzőt elengedte volna, archaikus fogó mozdulattal. Mintha meg volna lepve, hogy miért nem tud megszabadulni a megfogott tárgytól, és aktívan kísérletezik a megfogással és az elengedéssel, ezzel eltelik néhány hét.

Kisebb tárgyak kezdik érdekelni, edények, dobozok, olyan tartók, amelyekből kiveszi a játékokat, majd én visszateszem őket. Kiborítja, szétdobálja, néha érdeklődéssel figyeli őket, de sohasem rakja be. Tevékenysége és az enyém összefonódik, kiegészítő funkciómnál fogva összeszedek, begyűjtök, összerakok, beteszem a játékokat egy tartóba, kiegészítem, amit ő csinál, értelmet adok ezzel annak, hogy ő kised, szétszed, szétszór. Kettősünk egymást kiegészítő tevékenysége folyamatosságra, ismétlésre, ismétlődésre ad lehetőséget, ugyanakkor mélységes megnyugvást jelent a számára, hogy a tárgyak mindig megvannak, megmaradnak, akkor is, ha eltűnnek vagy átalakulnak néha. A gyakorlat révén, ahogy lassan fejlődik, elviselhetővé válik számára, hogy én nem vagyok ő, én, aki talán eddig a tárgyban öltöttem testet. Végül a kislány önállóan is felfogja a séma két fázisát, ahogy azt is elsajátította, mit jelent megfogni és elengedni.

Tízheti kezelés után új időszak kezdődik.

Az egyik foglalkozáson aktívan felderít egy sor kisméretű tárgyat, dobozokat nyit ki, egyenként kiveszi őket. A fogása kicsit finomult már, de még mindig durva. Nagy igyekezettel jár a dolog végére. Egyszer csak, amikor játék közben egyik kezéből a másikba átteszi, eltör egy műanyag fagyaltos kanalat. Meglepetten nézi a jobb kezében szorongatott műanyag kanál nyelét, és körülnéz. Körötte már több játék hever, köztük több hasonló, színes műanyag kanálka. A tárgyak közt hirtelen felfedezi a letört darabot. Bal kezével felveszi és a másik darabhoz közelíti, mintha csak össze akarná illeszteni a két darabot. Tényleg meghatódom, mert először látok Annánál asszociatív mentális attitűdöt, azaz azt, hogy felismer és kiválaszt egy részt a sok tárgy közül, az egésznek egy részét, és összerakja őket egy egészé. Analitikus-szintetikus, operatív gondolatot megvalósító folyamat.

Ugyanebben az időszakban negyven centiméteres elemeken mászik át. Egész testével kúszik, de jól érzi, hogy mikor kell megtámaszkodnia, hogy le ne essen, gondosan igazít súlypontján, majd óvatosan, a lábujja hegyére támaszkodva lendíti magát, miközben a másik lábát behajlítva mászik fel.

Most a felfújható karikák kötik le a figyelmét, amelyeket kis magasságban függesztettem fel, amikor láttam, hogy kezdi a felette levő teret is kifürkészni. Egész teste részt vesz ebben a játékban, próbál a karikákba csimpaszkodni, nagy élvezettel gabalyodik bele a zsinórokba, a felfüggesztett, himbálózó alagutakba ki-bemászik. A plafonról lelógó kötelekbe kapaszkodik, hogy megtartsa magát, amikor a fal mellett csúszva talpra akar állni. Nagyon nagy jelentősége van, hogy a hátával támaszkodik, azzal a testzónával, amely különösen bevált számára. A falon csúszás biztonságot ad neki, ez a támasz a felegyenesedéshez is. A kötéllel tartja magát, míg játszik, feláll, lehajol. Észreveszi a saját képét a tükörben, intenzív pillantással kíséri, miközben figyelmesen megismétli ugyanazt a játékot. Röviddel ezután oldalazó lépéseket kezd tenni, hátát a falnak támasztva és csúsztatva. Így be tudja járni az egész helyiséget. Odaér a kétágú létrához, a létrafokokon függeszkedik, próbálja a törzsét is emelni, de nincs elég szilárd felület ahhoz, hogy megtámaszkodjon.

Heteken át többféle módon is próbál a létrára felmászni, de az első lépcsőfoknál nem jut feljebb. Az ilyen koordinált mozgás szervezése hosszú és nehéz feladat, de fejébe vette, hogy sikerülni fog, és figyelemre méltó, hogy ennek az elképzelésnek hogyan lát neki, milyen kitartó benne, milyen komolyan próbálkozik újabb stratégiákkal és milyen sokszor kezdi újra.

A fogás és a tárgyakkal való manipuláció a nehézségek ellenére sokat javult. Rudakra húz föl szorosan rájuk illő karikákat, egy sor tárgyat egyenként egymásba illeszt. Egész testével részt vesz az akcióban. Arckifejezése érdeklődő, erőfeszítésről és koncentrációról árulkodik.

Az utolsó időszakban a már ötéves Anna hetente egyszer jön. További három, különféle patológiákban szenvedő gyerekek kerül közös terápiás csoportba. Heteken át, egy sarokba félrehúzódva, távolról figyelő őket döbent arccal és megrettenve. Aktivitása csökken, a többiek mozgását viszont éberén követi. Görcsösen, elutasítóan reagál bármelyik gyerek közeledésére, de nem tud védekezni, nem tudja megvédeni területét, sem az ott lévő tárgyait. Csak egy hónappal később kezd aktív ellenállást mutatni, később, biztonságát visszanyerve közlekedik a helyiségben, a tárgyakat keresve, ám egyelőre szisztematikusan kerül a többi gyereket. Figyelemmel kíséri őket és részt vesz a tevékenységükben oly módon, hogy egész testével követi a többiek ritmusát, impulzusait, mozdulatait, valahogy úgy, mint a nézők a pályán folyó játékot, reflexszerű utánnézéssel, szinte megbabonázva, bár meg lehetős távolságból.

Csaknem két hónapba telik, míg felbátorodik annyira, hogy elindul feléjük. Első közeledésének célja, hogy bizonyos tárgyakat visszaszerezzen,

akár ki is tépi őket a többiek kezéből, miközben fenyegető tekintettel méregeti őket. Így, a saját holmija és a másé közt különbséget téve kezd a csoportba beilleszkedni. Később képes arra is, hogy tevékenységét megossza másokkal, együtt töltsenek meg egy edényt, egyikük megtölti, a másik kiönti, majd fordítva is; egy kisautót tolnak, elemeket odébb szállítanak, egymásra rakják őket.

Egyensúlya és a teste feletti uralma nőttön-nő. Súlyos agykárosodásának tulajdonítható mozgászavara ellenére már egyedül jár, nehezen ugyan és ortopéd eszközzel, de a maga akaratából, mi több, fut és háromkerekű biciklin közlekedik. A járás szubjektivitásának felépítésében kapott értelmet, leküzdötte általa a szeparációs szorongást és a másik elvesztésétől való rettegést, már nem kapaszkodik vasmarokkal, képes eltávolodni és visszatérni.

Öt és fél évesen figyelmesen viselkedik és jól kötődik a családhoz, s a család is jobban elfogadja, megéri és örömet leli abban, ahogy a kislányt felfedezi. Mindennapi konfliktusokat él át és kelt maga is a családon belül, megszabják számára a határt, és ő is, a maga szintjén, részt vesz a család életében. Néhány hónapja rendszeresen tudja záróizmait is működtetni, szobatiszta.

Anna speciális intézménybe kerül, ahol napi tevékenységét jó csoportkötődéssel végzi. Tekintete intenzív, egyenes, élénk, huncut és kihívó. Gyorsan megérteti magát, és eléri, hogy tiszteletben tartsák óhajait.

Összefoglalás

Annak a lehetősége, hogy „élni hagyják” Annát, hogy úgy fogadják és elfogadják „olyannak, amilyen”, és ahogy Falk Judit mondaná, hogy „joga is van hozzá, hogy az legyen, aki”, lassan lehetővé teszi a családtagok számára, hogy Annát a maga lehetőségeiben és képességeiben fedezzék fel, és ne azt nézzék, hogy milyen nem lehet, vagy mit nem csinálhat, hogy ne szorongjanak hiányosságai miatt és ne legyenek saját büntudatuk rabjai. De ennél is inkább lehetőségük nyílik arra, más-más módon persze, hogy új szülői funkciókat találjanak a maguk számára, új, kellemesebb interakciót folytassanak, ne legyen annyi túlzó elvárásuk a kislánnyal szemben, kialakuljon köztük az egymás kölcsönös tisztelete, és mindezt örömteli módon tegyék. Az apa saját szobát alakított ki Annának, és berendezésénél minden részletre ügyelt, hogy Anna jól tudjon benne játszani és mozogni. Az

anya azonosulni tudott Anna néhány pozitív vonásával, „ugyanolyan macacs, mint én”, mondta, s ez lehetővé tette, hogy feldolgozza ellenséges érzületeit és büntudata egy részét, azzal a leértékelő képpel szemben, ami Annáról reá visszavetült.

Anna tekintete olyan mértékben változott meg, ahogy a rátekinthető, valamennyi családtagjéé. Együtt, kölcsönösen építették fel „új tekintetüket”. Terapeutaként és családsegítői minőségemben volt alkalmam végigkísérni ezt a folyamatot, mely révén Anna autonómiája és a belévetett bizalom megerősödött. Mindez lehetetlen lett volna számomra, ha nem ismertem volna Pikler Emmi és csapata eredményeit és olyan szerzőkét, többek között, mint D. Winnicott, E. Bick vagy D. Anzieu. Ők segítettek hozzá tapasztalataikkal, hogy azt, amit Anna testével, mozdulataival, attitűdjével és tekintetével kifejezett, pszichodinamikai szempontból megértsem és értelmezem.

Győri Anna fordítása

IRODALOM

- ANZIEU, D. (1987): *Yo-piel*. Barcelona: Biblioteca Nueva.
- BICK, E. (1964): Notes in infant observation in psychoanalytic training. In: *J. Psychoanal.* 45.
- BION, W. R. (1983 [1963]): *Elements of Psycho-Analysis*. New York: Jason Aronson.
- BOWLBY, J. (1976): *El vínculo afectivo*. Trad. I. Pardo. Buenos Aires: Paidós.
- WINNICOTT, D. W. (1969 [1956]): La préoccupation maternelle primaire. In: *De la pédiatrie à la psychanalyse*. Paris: Payot.
- CHOKLER, M. (1988): *Los Organizadores del Desarrollo Psicomotor*. Buenos Aires: Ediciones Cinco.
- CHOKLER, M.–BENEITO, N. (1996): Le bébé hypotonique: quelle stimulation et dans quel but. In: *Marsyas* 39/40: 14–18.
- PIKLER, E. (1979): *Se mouvoir en liberté*. Paris: P. U. F.
- QUIROGA, A. P. DE (1988): *Matrices de Aprendizaje*. Buenos Aires: Ediciones Cinco.
- SZÁNTÓ, A.–TARDOS, A. (1984): Qu'est-ce que l'autonomie dès le premier âge? In: *L'Enfant Belgique*, 3(4).
- SZÁNTÓ, A. (1991): A-t-on à enseigner la motricité aux tout jeunes enfants? In: *Vers l'éducation nouvelle*, 448. szám.